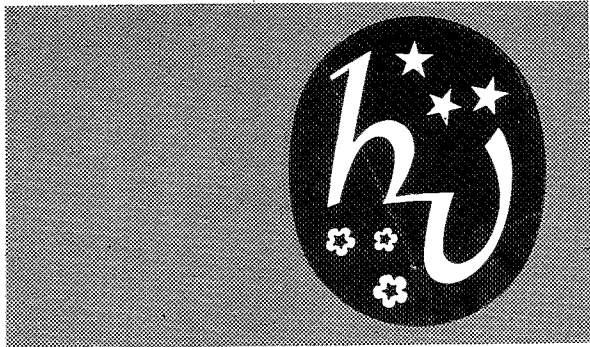

Wellicht kent u een der meest gelezen boeken uit de wereldliteratuur „De lof der zotheid” van Erasmus. Alleen door mij, zegt de godin Dwaasheid, draait de wereld. Kleine kinderen zijn dwaas en doen dwaze dingen, zij zijn onzindelijk, zij morsen, zij lopen onzeker, vallen onophoudelijk, praten krom, hebben geen rede en de ouderdom is even dwaas en lijkt in alles op de jeugd. En in de volwassen jaren zijn ook alle mensen onderworpen aan mij, de Dwaasheid. Verliefdens doen de malste dingen om te behagen aan het voorwerp van hun liefde. Zij die nooit een pen op papier zetten, maken gedichten, zij die geen noot kunnen zingen gaan serenades brengen en ook de niet verliefdens, koningen, ridders, monniken, gierigaards, ijdel-tuiten, mannen en vrouwen, zij doen bijna alleen dwaze dingen. En wie boos wordt om deze meedogenloze kritiek op het gehele mensengeslacht die is eerst recht een dwaas, want de Dwaasheid spreekt toch? Het is het wijste maar ook venijnigste boek dat er, naast Gulliver's Reizen, ooit geschreven werd over de mens.

Maar als u dit plaatje eens wilt bekijken dan is er ook een andere visie mogelijk. Het behoort tot de ontroerendste dingen, die een mens kan zien, een grootvader met een klein kleinkind, een grootmoeder, die de kleinkinderen mee uit wandelen neemt of voorleest. Want dan heerst de rust en de wijsheid van de ouderdom en de kinderen genieten van die wijze rust. De ouders zijn te gejaagd, te druk, te verbiedend, te actief, de grootouders zijn los van die drukke wereld en zij hebben aandacht voor het kind. Het is soms of zij alle liefde, die zij, toen ze jong waren, hun kinderen ontzegden, nu willen schenken aan de kleinkinderen en door hen aan hun eigen kinderen. Ze moeten in ere worden gehouden, die grootouders, die ouderen, uit het productieproces misschien uitgeschakeld maar onmisbaar in het proces van het groot worden der kinderen. De lof der Dwaasheid? Neen, de lof der wijsheid, der Liefde die niets voor zich vraagt.

De regering-De Quay en de humanisten

Er is in de laatste dagen van mei in de Tweede Kamer vrij uitvoerig van gedachten gewisseld over de christelijk-sociale grondslag van het kabinet en over de christelijk-sociale politiek, die het denkt uit te voeren. Wat ons humanisten daarbij bijzonder interesseert is, wat wij van de nieuwe regering hebben te verwachten. Zal zij aan de niet-confessionele richtingen voldoende ruimte bieden om zich te ontplooiën? Zal zij met de verlangens en de rechten van de humanisten rekening houden?

Helaas moet geconstateerd worden, dat op deze vragen geen rechtstreeks antwoord is gegeven. Uit de op 26 mei j.l. door de minister-president prof. de Quay in de Tweede Kamer afgelegde regeringsverklaring en uit het debat, dat daarop gevolgd is, vallen ten aanzien van de positie van de georganiseerde humanisten in ons land slechts enkele algemeenheden af te leiden.

Prof. de Quay zei o.a. dat hij tot de grote waarden, die de Nederlandse samenleving kenmerken, in de eerste plaats rekent de christelijke grondslag onzer beschaving, die van zoveel betekenis is voor de ontwikkeling der menselijke persoonlijkheid. Hij betoogde, dat een essentiële voorwaarde voor een goede samenleving is gelegen in de eerbiediging en de bevordering van de vrijheid van de menselijke persoon en van zijn persoonlijke en maatschappelijke verantwoordelijkheid, uiteraard onder erkenning van de eigen verantwoordelijkheid van de in het maatschappelijk verkeer optredende privaatrechtelijke en publiekrechtelijke instituties.

„De bevordering van de vrijheid van de menselijke persoon en van zijn persoonlijke en maatschappelijke verantwoordelijkheid...”

Dat klonk nog al bemoedigend, maar de minister-president liet deze exclamatie niet uitlopen op een betuiging van steun aan elk streven om die vrijheid ook in geestelijk opzicht te ontplooiën, neen, hij betrok haar verder geheel op de materiële ontwikkelingsmogelijkheden van de Nederlander en de Nederlanders. Hij vervolgde namelijk met de mededeling, dat de regering in de eerste plaats beoogt de bevordering van de maatschappelijke en culturele ontplooiing van de mens in de samenleving en van zijn aanpassing aan snel wisselende omstandigheden. De regering ziet het voorts als haar plicht voorwaarden te scheppen, die het de mens mogelijk maken door eigen inspanning in welvaart en welzijn te leven en die maatregelen na te streven, die gericht zijn op de voorziening in de behoeften van maatschappelijk en economisch zwakkeren.

Wat meer houvast gaf zijn verklaring, even

later afgelegd, dat meer nog dan de materiële welvaart voor geheel ons volk het geestelijke welzijn van betekenis is. De zorg voor het algemeen belang brengt mee, zo zei hij, dat de overheid ook daarbij een eigen taak heeft. Nog sterker echter dan elders treedt op dit terrein de vrijheid en daarmee de eigen verantwoordelijkheid en eigen taak van persoon en vrije organisatie op de voorgrond. De regering is zich er ten volle van bewust, dat zulks een wezenlijke begrenzing meebrengt van de taak der overheid. Dat neemt niet weg, dat zij het haar plicht acht met kracht de ontwikkeling en ontplooiing van de geestelijke volkskracht te bevorderen.

In concreto heeft prof. de Quay niet aangegeven, welke activiteiten de regering in deze richting denkt te ontplooiën. We kunnen althans moeilijk aannemen, dat met zijn aankondiging, dat in een wetsontwerp tot herziening van de slager-onderwijswet een verhoging van het subsidiepercentage voor de bijzondere universiteiten en hogescholen zal worden opgenomen, een aankondiging die onmiddellijk op zijn verzekering, dat het de plicht van de regering is de ontwikkeling van de volkskracht te bevorderen, volgde, het gehele arsenaal van te verwachten regeringsmaatregelen was blootgelegd.

Het bleef in de Kamer niet onopgemerkt, dat de mededelingen van de minister-president betrekkelijk weinig houvast boden. Mr. Burger, de fractie-voorzitter van de P.v.d.A., vroeg de minister althans, wat het betekent, als de regering zegt de geestelijke volkskracht te zullen bevorderen en een ieder in staat te stellen zich overeenkomstig zijn aanleg en toewijding te ontplooiën. Hij voegde eraan toe: „Het doet namelijk nogal mager aan, wanneer de regering daartoe dan wederom een beroep op efficiency doet. Te vele malen tracht de regering een probleem op te lossen met een toverwoord, een beroep op efficiency, maar daar ligt het natuurlijk maar zeer ten dele, hoe nuttig dit streven op zich zelf ook moge zijn.”

Prof. Romme, de fractieleider van de KVP, verheugde het, dat de regering wil waken voor de christelijke grondslag van onze samenleving. Maar hij waarschuwde tevens, dat behalve voor het waken voor de christelijke grondslag van onze beschaving er bepaald ook ruimte en reden is voor het verstevigen en het verbreden van die christelijke grondslag, omdat het met die grondslag van christelijke zeden in onze Westerse samenleving echt nog niet helemaal zo best is gesteld.

Instemming met het voornemen van de regering om voor de christelijke grondslag van

Vervolg op pagina 4

Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
14e jaargang nr. 14 – 4 juli 1959

Kritisch allerlei

UW redacteur schrijft deze regels op de avond voor hij met vakantie gaat en hij vraagt bij voorbaat clementie voor de misschien wat lichtvoetige toon die daarvan het gevolg is. Het was bovendien een bijzonder enerverende dag, want vanochtend schreef „De Telegraaf”:

„Verontrust vraagt Frankrijk zich nu al 24 uur lang af, of Brigitte Bardot (25) ergens in het zuiden van het land getrouwd is met haar verloofde, de acteur Jacques Charrier, zonder dat iemand daarvan heeft geweten. Aanwijzingen voor dit geheime huwelijk zijn, dat de met haar Jacques in Saint Tropez (Riviera) verblijvende B.B. een trouwring draagt en dat zij op een gegeven moment heeft gezegd: „U kunt me nu mevrouw Charrier noemen.”

Maar toch, een schier ondragelijke spanning heeft ons gevangen gehouden tot „Het Parool” ’s avonds wist te melden; dat het waar was; dat ons aller B.B. haar hart voorgoed aan een ander had gegeven:

„Een ondragelijke onzekerheid is daarmee van het Franse volk afgewenteld”, voegt het blad daaraan toe. Misschien hebt u intussen ook al gelezen hoe dat zo in zijn werk gegaan is op een klein dorps-gemeentehuisje, waar de bewaking van een bode en één politieagent door opgewonden bewonderaars onder de voet werd gelopen, en de opdringende menigte bruidspaar noch burgemeester eenvoudig de ruimte liet om de ceremonie te voltrekken. Enfin, het is dan allemaal toch in orde gekomen, en we kunnen weer gerust gaan slapen. Brigitte heeft de publiciteit gehad die zij verlangde, en waarschijnlijk meer dan dat, en dat het in Genève nou niet zo best ging, ach, wij hebben nergens gelezen, dat enig volk daar nu zo bijzonder verontrust door was...

DAT die ene agent niet potig genoeg was om al die opgewonden lieden daar in Louveciennes van zich af te houden, heeft ons eigenlijk niet verwonderd. Misschien had men beter een vrouw (de filmster zelf?) op wacht kunnen zetten, want van de vrouw heeft de nieuwe paus het volgende gezegd:

„Het sterke geslacht wordt gevormd door de vrouwen”, aldus Paus Joannes XXIII, die, volgens Reuter, deze van de gangbare mening afwijkende overtuiging gisteren uitte in een korte toespraak tot achtduizend vrouwelijke bedevaartgangers van velerlei landaard. De Paus sprak over de rol van de vrouw in de moderne maatschappij. Meer bijzonderheden uit zijn toespraak zijn niet vrijgegeven.

Dat laatste is nu jammer, want wij hadden best eens willen weten wat Zijne Heiligheid nog meer

over dit onderwerp wist te vertellen. Allerlei berichten wekken immers de indruk dat deze nieuwe paus vol grapjes zit, als men dat zo oneerbiedig mag zeggen. Al vonden wij het een beetje wrang grapje dat wij in „Het Parool” lazen:

„De mollige, blote cherubijntjes, die de pilaren in de Sint Pieter te Rome sieren, krijgen thans op last van Paus Joannes XXIII lendedoekjes van gips aan. Werklieden zijn bezig de verbaasde cherubijntjes aan te kleden en doen hun best fraaie plooiën in de lendedoekjes te leggen.

Toen Paus Joannes nog kardinaal-patriarch van Venetië was, heeft hij zich ook tegen de naaktheid gekeerd. Hij had bezwaar tegen het dragen van shorts en toeristen, die te luchtig gekleed gingen, mochten niet meer in de Venetiaanse kerken.

Hij raadde voorts geestelijken elders in het land aan Venetië niet meer te bezoeken, zolang de vakantiegangers daar zo weinig kleren droegen.”

Wel een merkwaardig man, deze paus. Wij zouden onder die omstandigheden niet graag meer cherubijntje bij hem zijn. Wie weet loopt er nog wel eens eentje weg, naar een bureau van de N.V.S.H. bij voorbeeld.

IN „De Groene” lazen wij het volgende bericht over ons aller vriend Billy en over een van zijn soortgenoten:

„De en-gros prediker Billy Graham heeft zich onvriendelijk uitgelaten over de vele vrijende paren in de Engelse parken en de Engelsen nemen dat niet van zo’n Amerikaan — terecht vinden wij — en schrijven er boos over in hun kranten. Maar nog veel bozere uitlatingen vindt men in die kranten over het feit dat de heer Graham ontvangen is door koningin Elizabeth en haar gemaal. Het gaat daarbij niet om de parken. Merkwaardig is, dat terwijl de afstand tussen het hof en het volk in Engeland veel groter is dan bij ons, toch de kritiek daar veel openhartiger is. Want wie heeft bij ons een afkeurend woord kunnen lezen over de ontvangst ten hove van die andere charlatan, de heer Adamski? En toch waren veel Nederlanders daar ook niet gelukkig mee.”

De kritiek mag in Nederland wat bedekter zijn, wie in onze vaderlandse pers tussen de regels door heeft gelezen, heeft de ontstemming over dat feit toch wel kunnen proeven, dachten wij.

IS daar niets tegen te doen?”, vraagt het blad „Vaste Brandstof” zich af. Nu moeten wij toegeven, dat dit vakblad niet tot onze dagelijkse lectuur behoort, maar toen we het eens doorkeken trof ons toch wel het berichtje onder

die titel, dat weer eens duidelijk illustreert hoezeer macht en bezinning in bepaalde kring door elkaar gehaald kunnen worden:

„Er is een nieuw grootbedrijf opgericht... het centraal missiecomité heeft zich omgezet in een handelszaak...”, zo schrijft het blad als inleiding van een korte maar felle kritiek aan het adres van het Centraal Missie-Commissariaat in Den Haag, dat de middenstand concurrentie gaat aandoen. De prijs-courant van deze instelling vermeldt o.m.: alle Philipsartikelen met 25-30% korting — Op elke 100 liter olie f 2,- korting op de dagprijs — Op sigaren en sigaretten winkelierskorting — Op alle textiel belangrijke kortingen — Aangeboden worden o.m.: vloerbedekking, meubels, bromfietsen, snij-, was- en stencil-machines, ijzerwaren, foto-artikelen, sanitair, drogisterij-artikelen, schoolbehoeften, levensmiddelen, enz.”

Merkwaardig, wij hadden altijd een heel andere indruk van het werk van de missie, maar misschien wordt het afzetgebied voor die andere taken wat te klein?

EEN bericht uit de Verenigde Staten schijnt de klok een eeuw terug te zetten: een afgevaardigde uit het Ozarks-gebergte, dat algemeen als een geestelijk achtergebleven gebied wordt beschouwd heeft de kamer van afgevaardigden van de staat Missouri gevraagd bij de wet te verbieden dat de evolutie als feit zou worden geleerd in de High Schools en Colleges; want daardoor zou het geloof in Gods schepping bij de jeugd worden weggenomen. Een dergelijke wet bestaat in de staat Tennessee en gaf in 1925 nog aanleiding tot een geruchtmakend proces tegen de leraar John Scopes. Men neemt echter aan dat de senaat van Missouri dit wetsvoorstel verwerpen zal.

schrijft „De Volkskrant”. Men hoeft overigens niet eens zo heel ver weg te gaan om vreemde uit-

spraken van volksvertegenwoordigers te horen. „De Groene” vermeldde het volgende berichtje over een geestelijk achtergebleven gemeenteraadslid ergens in Engeland:

„In Watchet, Somerset, is een kinderspeeltuin. Met schommels natuurlijk. De kindertjes van Watchet gingen daar ook ’s zondags wel eens op zitten. Daar is nu een stokje voor gestoken. Een gemeenteraadslid heeft verklaard: „Er zijn genoeg andere dingen die ze op zondag kunnen doen.” (Hij vermeldde er niet bij welke). En hij voegde er aan toe: „Wij wensen hier geen continentale zondag te krijgen!”

Zo bezien zijn wij met onze zondagswet nog niet eens zo gek af.

TOT slot een bericht uit (wijlen) „De Maasbode”:

„Twee verkopers van St. Jozefprentjes in de Poolse bedevaartplaats Czestochowa hadden niet te klagen, want hun plaatjes waren zeer gewild bij de pelgrims. Ze hadden bijna hun hele voorraad verkocht, totdat een van de pelgrims de baardige man op het plaatje wel erg bekend voorkwam. Hij hield de hand op de aureool boven het hoofd van de H. Jozef en constateerde tot zijn grote verbazing dat het niemand anders was dan Karl Marx. Volgens het Poolse weekblad „Tygodnik Demokratyczny” stelde de politie later vast, dat de twee alle in een boek- en papierhandel aanwezige afbeeldingen van Marx hadden opgekocht. Rond het hoofd schilderden zij een aureool, waardoor deze filosoof uitstekend kon doorgaan voor St.-Jozef. De rechter, die de zaak behandelde, kon niets anders doen dan de twee een flinke uitbrander geven maar straffen kon hij hen niet. Want geen enkele paragraaf in het Poolse wetboek verbiedt verkopen van afbeeldingen van Marx of van heiligen.”

Iets voor het Sociaal-Democratisch Centrum in de P.v.d.A.?

Dagboek Uit en Thuis

I

Als mijn grootmoeder op de sofa zit
En in haar taal van Nederlands en Duits
Heel vriendelijke verhalen uit haar jeugd
Lachend vertelt
En in zich 't kind hoort lachen dat zij was,
Kan ik vergeten dat achter de deur
Zo kort geleden zij met open mond
Hijgende stierf
En dat zij, droevig door ons weggebracht,
Uiteen ging vallen in hetzelfde graf
Waar mijn grootvader, die mij telkens dwingt
Te worden tot een lang verdwenen knaap
Omdat hemzelf 't veranderen zou misstaan,
Twaalf jaar geleden aanving te vergaan.

Uit: Alfred Kossmann,
De Veldtocht en andere gedichten, Amsterdam
(N.V. Querido's U.M.), 1959.

De 'Wet ter voorkoming van lichtvaardige echtscheidingen'

De bovenbedoelde wet dateert van 20 mei 1955 en is nog steeds niet ingevoerd. Het is de vraag of dit ooit zal gebeuren. Het is een abnormale toestand dat een dergelijke wet niet in werking kan treden doordat de organisatie, die de wet noemde, de gezinsraad (in diverse arrondissementen) niet bestaat. Volgens de wet kan de voogdijraad (thans raad van kinderbescherming) die taak overnemen, maar deze instanties hebben – terecht – laten weten geen mensen voor dat werk ter beschikking te hebben. Nu is onlangs materiaal gepubliceerd omtrent de echtscheidingscijfers in de jaren 1900-1957. Welke praktische gevolgtrekkingen kan men daaruit maken? Men kan bijv. nagaan, dat de vrije beroepen de hoogste echtscheidingspercentages hebben en dat de meeste echtscheidingen ontstaan als de man van een tot vier jaar ouder is dan de vrouw. Voorts kan men lezen dat de echtscheidingsfrequentie in Amsterdam het grootst is en dat de meeste huwelijken worden ontbonden waar rooms-katholieken met niet-kerkelijken gehuwd zijn.

Nu zijn de cijfers wel op zich zelf interessant, maar niemand laat zich door die cijfers tegenhouden te trouwen, ook al valt hij in elk opzicht in de categorie van de meeste echtscheidingen.

Speciaal willen we nog vermelden, dat de echtscheidingsfrequentie het hoogst is tussen 20 en 29 jaar en dat als er maar één (minderjarig) kind is, in die groep weer de meeste huwelijksontbindingen voorkomen.

Het bedoelde, door het Centraal Bureau van de Statistiek samengesteld overzicht (dat is uitgegeven bij De Haan te Utrecht) heeft met grote deskundigheid de cijfers geanalyseerd. Er is b.v. rekening mede gehouden, dat alle in het buitenland gesloten huwelijken, die hier te lande worden ontbonden, in Den Haag worden ingeschreven. Ook is er rekening mede gehouden, dat sinds vele jaren de scheiding wordt ingeschreven in de gemeente waar het huwelijk is voltrokken. Geen statistiek is gepubliceerd van de nationaliteit van de betrokkenen. Dat zal wel daaraan liggen dat in de meeste gevallen de vrouw de Nederlandse nationaliteit heeft verkregen door huwelijk en dat het achteraf niet mogelijk is, de nationaliteit die de vrouw vóór haar huwelijk had, op te sporen.

In zoverre is de statistiek – noodzakelijkerwijze – onvolledig, aangezien huwelijken tussen vreemdelingen misschien ook wel een speciaal aspect hebben, wat de scheidingsfrequentie betreft.

Een reeds meer gepubliceerde waarneming bevestigt dat sedert 1900 het aantal echtscheidingen sterk is gestegen en in 1946 zijn top vond.

Nu moet men zich op zichzelf niet blind staren op die cijfers.

Veranderd inzicht

Men kan toch niet met recht beweren, dat er in Spanje of Italië waar echtscheiding niet mogelijk is, meer gelukkige huwelijken zijn dan in Nederland. Men behoeft de cijfers uit de Kinsey-rapporten niet er bij te halen om te betogen dat op dit gebied er nergens grote verschillen bestaan. Het aantal gelukkige huwelijken is, naar we wel kunnen aannemen altijd relatief gezien even groot geweest. Het stijgen van het aantal scheidingen is – afgezien van de na-oorlogse top, – een uiting van een veranderd inzicht, en mede veroorzaakt door de veranderde sociale positie van de vrouw en de meerdere kansen in eigen onderhoud te voorzien of op hertrouwen van de gescheiden vrouw.

Het aantal mislukte huwelijken dat in stand

wordt gehouden, door welke motieven dan ook, is evenmin uit de cijfers te halen.

De belangrijke vraag is eigenlijk wat de invloed is van een mislukt huwelijk op de kinderen en of het nadeliger is, als het blijft bestaan dan dat het ontbonden wordt.

Daar het in Nederland ook al in 1900 mogelijk was een echtscheidingsvonnis te verkrijgen bij verstek, en dus zonder dat bewijs van het gestelde feit (b.v. overspel) behoeft te worden geleverd, is de toegenomen frequentie van de echtscheiding uitsluitend een gevolg van de gewijzigde inzichten en opvattingen. Natuurlijk is de toenemende onkerkelijkheid aan dit verschijnsel ook niet vreemd en uit de statistiek kan men ook zien dat onder katholieke echtparen de echtscheidingsfrequentie het laagst is. Wat weer niets zegt over de vraag of dat ook de beste huwelijken zijn, die in stand gebleven zijn.

In de statistiek is uiteraard ook niet opgenomen het aantal nietgehuwden die de feitelijke samenleving na een tijd verbreken. Deze samenleving van ongehuwden komt zeer veel voor. Er zijn hiervoor verschillende redenen, fiscale en andere.

De fiscale redenen zijn: de cumulatie van inkomens, die belastbaar zijn en de pensioenwet die de hertrouwde weduwe het pensioen ontnemt. De overige groepen zijn de principiële tegenstanders van een wettelijke band en de onverschilligen.

De mate van feitelijke ontbindingen van die min of meer permanente verhoudingen vallen buiten elke statistiek.

Er zijn nu in de laatste jaren in Nederland meer dan 5300 echtscheidingen uitgesproken of meer dan 100 per week. Alleen al in Amsterdam zijn het er meer dan 1000 per jaar. (In 1946 waren het zelfs 9751 echtscheidingen). Dan komen daarbij nog de scheidingen van tafel en bed, een eenmaal bestaande, maar volkomen onpsychologische rechtsfiguur, bedacht in een tijd dat men over het seksuele leven alleen maar bijbelse kennis bezat. Dat zijn er 900 per jaar.

Rapport nodig

Nu moet er volgens de bovenbedoelde wet voor alle gevallen een rapport van de gezinsraad komen, alvorens de eiser de echtscheidingsprocedure kan aanvangen. Daargelaten de reeds geuite bezwaren, bijv. dat door de onmatig verlengde duur van de procedure (minstens zes maanden) de kans op onwettige kinderen toeneemt, willen we er van uitgaan dat, als in een klein aantal gevallen de (nieuwe) wet succes zou hebben, het de moeite waard is, die wet in werking te stellen. Dat kan echter alleen als het aantal personen, dat onder die wet valt drastisch wordt beperkt en daardoor de kans bestaat dat er een aantal personen worden gevonden, die de gezinsraad kunnen uitmaken.

We willen nog opmerken dat de statistiek ook in zoverre niet volledig is, dat daarin niet zijn opgenomen die gevallen waar de procedure wel is aangevangen, maar niet is beëindigd. Dat kan verschillende redenen hebben, nl. dat de partijen zich verzoenen, dat een van de partijen overlijdt, dat het bewijs (bij tegenspraak) niet is te leveren en de procedure dus door de eiser wordt verloren. In al die gevallen moet volgens de wet toch eerst het rapport van de gezinsraad gemaakt worden, zodat men kan zeggen, dat alleen de cijfers van de uitgesproken scheidingen nog geen maatstaf zijn voor het aantal te verwachten rapporten.

Wel kan er tegen aangevoerd worden, dat enkele zaken van die soort niet zullen voorkomen, omdat de partijen opzien tegen de lange duur, de kosten en de inmenging van vreemden.

Suggestie

Aan de hand van de statistiek zou dan misschien de volgende suggestie gemaakt kunnen worden:

We gaan er van uit, dat als er geen kinderen zijn, partijen vrij behoren te zijn, op de wijze als dit tot nu toe mogelijk was, tot echtscheiding te geraken, mits het huwelijk ten minste 8½ jaar heeft bestaan of de partijen ouder zijn dan 29 jaar. In die leeftijdsgroep is nl. de frequentie weer het grootst. Laat men dus de wet alleen gelden voor de groepen hier genoemd, dan zijn het nog slechts plm. 3000 paren (de kinderloze huwelijken). Hoeveel nu meer dan 8½ jaar gehuwd en boven de 29 jaar zijn en zonder kinderen, kan een statisticus wel nagaan, maar het is zeker dat in die categorieën enerzijds een mogelijk nut van de wet is te verwachten, en anderzijds de aantallen veel lager zullen zijn.

Van de echtparen, die meer dan 8½ jaar gehuwd waren, waren van het totaal van echtscheidingen in 1956 nl. 5548 er 2987 uit de categorie.

Een beperking voorts tot de huwelijken met minderjarige kinderen onder de twaalf jaar lijkt ook redelijk, want het heeft weinig zin te trachten een huwelijk te repareren met al grote kinderen. Meestal is het beter zulke kinderen niet in de verstoorde eenheid te laten, die zij toch meestal al een lange tijd in „ontbinding” hebben gezien.

Nu is het mogelijk, dat raden van kinderbescherming of andere deskundigen op grond van hun ervaring een hogere of lagere leeftijdsgrens willen voorstellen. Dat is echter niet principieel.

De gedachtengang is uiteraard de wet te beperken tot die gevallen waarin deze enige zin en nut *kan* hebben, zó dat de uitvoering ook mogelijk is.

De wet is destijds tot stand gekomen ondanks bezwaren van velerlei zijden. Men krijgt de indruk dat de Minister van Justitie die destijds dat wetsontwerp heeft ingediend, meer blijk wilde geven een principe te willen verkondigen, nl. het voorkomen van lichtvaardige echtscheidingen, dan dat hij in de praktijk meende dat de wet enig effect zou hebben. Men kan toch niet aannemen dat de totale cijfers van de echtscheidingen per jaar niet bekend waren en dat men niet gerealiseerd heeft hoeveel mensen hiermede belast zouden moeten worden.

Door dat ontwerp heeft men dus, om een bekend woord van een Minister van Justitie te gebruiken, de voorstanders van de beperking van de echtscheidingen stenen voor brood gegeven.

Als men alleen een politiek gebaar wilde maken, dan moet men de gehele wet maar weer intrekken.

Wil men dat niet, dan moet men deze wet óf integraal invoeren en de nodige mensen er voor zoeken, óf men moet de wet beperken tot die categorieën als hier voorgesteld.

De tegenwoordige toestand is toch wel erg dwaas.

Mr. Ed. Emmering

De Humanistische Luisterkring telde op 27 juni 1959 17.500 leden.

Was u, uw buurman, uw vriend daar ook al bij?

Het wordend Europa en de tolunie van de EEG

Toen in 1951 met de oprichting van de eerste supranationale gemeenschap het „Europa van de Zes” werd geboren, bestond reeds het „Europa van de Vijftien”, dat sinds 1949 was gegroepeerd om de Raad van Europa te Straatsburg. Daar de Raad van Europa geen specifiek economisch doel had, was het ondenkbaar, dat er enig conflict zou kunnen ontstaan, toen zes van de vijftien deelnemende staten besloten om hun handelspolitiek betreffende kolen en staal gemeenschappelijk te gaan voeren door middel van een supranationale gemeenschap.

Er was echter nog een ouder Europa, het „Europa van de Zeventien”, dat in 1948 met de Organisatie voor Europese Economische Samenwerking (OEES) in het leven was geroepen. Dit intergouvernementale bureau, dat oorspronkelijk belast was met de uitvoering van het Europees Herstel Programma – waarin de regeling van de Amerikaanse Marshall-hulp was vervat –, werd opgericht door dezelfde vijftien staten, die een jaar later het Statuut van de Raad van Europa zouden tekenen, alsmede door Portugal en Zwitserland. Hoewel de OEES wel en zelfs uitsluitend een economisch doel had, veroorzaakte het besluit van zes harer deelnemers in 1951 om een gemeenschappelijke kolen- en staalpolitiek te gaan

voeren geen enkele ongerustheid bij hun partners in de OEES.

Dit werd echter anders, toen deze zelfde zes in 1957 met de oprichting van de Europese Economische Gemeenschap overeenkwamen om een tolunie aan te gaan en dus hun *gehele* handelspolitiek gemeenschappelijk te maken.

Bij het verdrag van 1948 hadden de Zeventien zich verplicht om zich te onthouden van discriminatie jegens elkaar, d.w.z. zij zouden niet de ene partner voortrekken boven de andere. Deze overeenkomst liet overigens elk vrij in zijn handelspolitiek en stond zelfs het aangaan van douane-unies uitdrukkelijk toe. Men zou dus verwachten, dat de totstandkoming van de EEG geen bezwaren bij de overige deelnemers in de OEES behoeft te ondervinden.

Vrijhandelszone

De gemeenschappelijke handelspolitiek van de EEG, waarbinnen dus de gehele handel tussen de Lid-Staten onderling vrij zou zijn van tarieven en contingenteringen, vereiste uiteraard de vaststelling van een gemeenschappelijk buiten-tarief, dat gelden zou tegenover de niet aangesloten landen, dus ook tegenover de elf andere OEES-staten. Daar men als gevolg van deze ont-

wikkeling een economische spanning verwachtte, was er een „Vrijhandelszone” in het vooruitzicht gesteld, die dus zou omvatten het gebied van die elf partners.

De Zes, die terecht van oordeel waren, dat de vorming van de EEG in overeenstemming was met het OEES-verdrag, beoogden met de onderhandelingen over de „Vrijhandelszone” eenvoudig het vinden van een regeling om in de nieuwe situatie te voorzien. Het Comité-Maudling echter, dat voor het „Europa van de Elf” – zoals men het wel noemt – deze onderhandelingen opende, erkende wel het recht van de Zes om een tolunie tot stand te brengen, doch hield hen schuldig aan discriminatie als zij de Elf anders behandelde dan zij – binnen het Europa van de Zes – elkaar behandelde. Het eiste dus van de Zes een zodanige regeling, dat die vermeende discriminatie werd voorkomen; de „Vrijhandelszone” bleek dus voor de Elf in te houden het verlangen van een gelijkwaardige behandeling. De Zes, die de beschuldiging van discriminatie van de hand wezen, betoogden terecht, dat deze eis hierop neer zou komen, dat de Elf het genot wensten te hebben van alle voordelen van het lidmaatschap der EEG zonder tot deze Gemeenschap toe te treden en zonder de verplichtingen van het Verdrag van Rome op zich te nemen; door toe te geven aan het verlangen van het Comité-Maudling zou men dus juist discriminatie verrichten. Dat het plan van de „Vrijhandelszone” strandde op de eensgezinde weigering van de Zes, spreekt eigenlijk vanzelf.

Sommigen hebben in het falen der „Vrijhandelszone” een teken gezien van de onmogelijkheid om de Europese Integratie tot stand te brengen. Naar onze mening demonstreert die mislukking eerder de zeer eigenaardige moeilijkheid, welke de eenwording van Europa heeft te overwinnen.

Toverwoord

Vóór de discussies met het Comité-Maudling was de „Vrijhandelszone” een soort toverwoord, waarmede men aan weerskanten de te verwachten problemen meende op te ruimen. Er heeft echter in de geschiedenis der mensheid nooit een „Vrijhandelszone” bestaan en niemand kon dus weten wat dat eigenlijk was. Dit toverwoord heeft voorlopig goede dienst kunnen doen. Gerustgesteld door deze term liet de OEES zes harer leden de EEG voorbereiden, het Verdrag van Rome sluiten en op 1 januari 1959 de Gemeenschappelijke Markt in werking stellen. Maar, toen men zich realiseerde, welk een geweldige economische macht de Zes hiermede gingen vormen, kwamen de Elf in het geweer en werd het Comité-Maudling in het leven geroepen.

Terwijl de Zes de oprechte bedoeling hadden, door wederzijdse concessies een overeenkomst te vinden, waardoor de opgeroepen spanningen in de OEES, waarvan zij toch zelf lid waren, konden worden opgeheven, nam het Comité-Maudling door de discriminatie-beschuldiging een agressief standpunt in. De daaruit voortgekomen besprekingen en rapporten hebben in elk geval het inzicht in het begrip „Vrijhandelszone” verhelderd. Tot dan toe was het slechts een woord; thans zal men daarvan een aanvaardbare formulering moeten geven; en tenslotte zal men dit begrip moeten verwerklijken in een nieuwe Europese schepping.

En dit is nu juist het ongemeen boeiende in de ontwikkeling der Europese eenwording. Men is bezig aan een experiment, dat volkomen nieuw is, waarvoor de toch zo rijke historie ons geen voorbeelden kan geven en ons geen lessen leren kan. Als er iets is, dat ons vrouwen verschaft in de vitaliteit en de intelligentie van dit – zo vaak als afgeleefd voorgestelde – Europa, dan moet het toch wel zijn dit vermogen om met handhaving van zijn vele tradities toch te bouwen aan nieuwe levensvormen en de geschiedenis te maken naar zijn eigen beeld.

Mr. F. Doeleman.

Vervolg van pagina 1

onze samenleving te waken, ontving prof. de Quay ook van de fractievoorzitters van de beide protestants-christelijke groepen, van dr. Bruins Slot van de ARP en van dr. Tilanus van de CHU.

Prof. Oud, de voorzitter van de fractie van de VVD, bleef niet achter, doch hij commentarieerde zijn betuiging van begrip met een nog al uitvoerige, interessante verklaring over wat hij onder christelijk verstaat. Hij deed dat eigenlijk meer in antwoord op de kwalificatie van „christelijk-sociaal”, die van antirevolutionaire zijde aan het kabinet-de Quay gegeven was dan naar aanleiding van de mededeling van de minister-president, dat de regering voor de christelijke grondslag van onze samenleving zal waken.

„Er is niet alleen een christelijk geloof,” zo betoogde prof. Oud, „er is ook een zedekundig christendom. Dat zedekundig christendom wordt ook aanvaard door velen, die niet van het christelijk geloof zijn, zoals de Israëlieten en sommige humanisten. Ik raak hier even aan die oude gedachte van Thorbecke van een christendom boven geloofsverdeeldheid, aan die redevoering van Thorbecke, waarin hij zegt, dat het christendom niet is gebleven binnen de Kerk, maar dat het is geworden een machtige stroom, die zich door alle aderen van de maatschappij heeft uitgestort.”

Deze uitspraak van prof. Oud, de enige, die tijdens het debat de humanisten met name noemde, gaf aanleiding tot een levendige gedachtenwisseling tijdens de replieken o.a. met dr. Bruins Slot, die met de liberale fractieleider wezenlijk van mening bleek te verschillen over de interpretatie van christendom en christelijk-sociaal beleid.

Nu moet gezegd, dat het theologisch dispuut mede was uitgelokt door ds. van der Veen van de Pacifistisch Socialistische Partij, die, aandacht schenkende aan „die roerende woorden, die de regering heeft gewijd aan de christelijke grondslag van onze beschaving”, getuigde: „Ik meen nog steeds, dat christelijk geloof allereerst inhoudt en dat de grondslag van het christendom in onze beschaving altijd is geweest: ontplooiing van de gerechtigheid en ontplooiing

van de vrede; zelfbeheersing, ja, zelfverloochening in dienst van de ander.”

De minister-president is in zijn antwoord niet meer op de op zich zelf belangwekkende beschouwingen ingegaan. Daardoor is de Kamer onkundig gebleven van de houding die het kabinet-de Quay tegenover het Humanistisch Verbond en tegenover de humanisten in het algemeen in de toekomst zal aannemen. Helemaal vreemd is dat uiteraard ook weer niet, omdat men moeilijk kan verlangen, dat in een regeringsverklaring alle aspecten van het toekomstig beleid afdoende worden belicht. Prof. de Quay heeft slechts de grote lijnen aangegeven.

Op het ogenblik lijkt er door de regeringswisseling weinig of niets voor de humanisten te zijn gewijzigd, zij het dat de invloed van de confessionele partijen in het kabinet versterkt is en dat dit op een gegeven ogenblik wel eens merkbaar zou kunnen worden in de houding, die tegenover het humanisme wordt aangenomen. In elk geval is het zaak nauwlettend acht te slaan op eventuele symptomen van frontverandering. Wij beweren niet, dat zij te verwachten zijn, maar men kan nooit weten.

Misschien is het goed tenslotte in dit verband nog de aandacht te vestigen op een vraag van dr. Tilanus over de kerkenbouw. De heer Tilanus merkte op, dat hij in de opsomming van enige vraagstukken, die om voorziening vragen, had gemist de aankondiging van een wettelijke regeling van de financiële steun bij kerkenbouw. Hij informeerde, of de regering voornemens is, iets te dien aanzien te doen, nu het rapport van de commissie-Sassen ter tafel ligt. Hij noemde de zaak urgent, te meer omdat gemeentebesturen, soms althans, ervan afzien subsidie te verlenen, in afwachting van een wettelijke regeling.

Ziehier het antwoord van prof. de Quay: „De regering heeft inderdaad in haar verklaring dit punt niet uitdrukkelijk vermeld, doch dit betekent niet, dat zij daaraan niet alle aandacht zal geven. De regering heeft dit vraagstuk reeds in studie en zij stelt zich voor ten aanzien hiervan haar standpunt spoedig te kunnen bepalen.” D.

Tsjecho-Slowakije - 1984 (II)

Het is verbazingwekkend met hoeveel lankmoedigheid vele Tsjechen de tegenslagen van na de oorlog incasseren. „Ach,” is hun mening dan, „het kan me niets schelen, wie er op het kussen zit, als ik maar in vrede leven en mijn brood verdienen kan en er wat liefhebberijen op na kan houden. Ik weet best, dat het bij jullie in het westen allemaal beter is, maar hier zit iedereen in dezelfde omstandigheden als ik en er valt toch niets aan te doen. Als we in Godsnaam maar geen tweede Hongarije krijgen, want dáár bedank ik stichtelijk voor.”

Aan de andere kant trekken de Tsjechen zich van de rode propaganda en de hetscampagne tegen de westelijke democratieën, waarvoor de communisten de Bondsrepubliek altijd als „lichtend” voorbeeld nemen, niet veel aan. Men tracht zo gebruik te maken van het begrijpelijk-kerwijs bestaande gevoel van onbehagen ten opzichte van de Duitsers. Men heeft bijvoorbeeld de sfeer van het nationale monument Lidice (het Tsjechisch Putten, waar in 1942, na de geslaagde aanslag op Heydrich, de plv. „Reichs-protector” van het „Protektorat Bohemen-Moravië”, alle mannelijke inwoners vermoord en vrouwen en kinderen in concentratiekampen gestopt zijn) niet alleen anti-nazi, maar ook anti-Duits, anti-Amerikaans (vanwege hun bombardement op Dresden), kortom anti-westers gemaakt.

De houding van de katholieken tegenover het regime is natuurlijk erg moeilijk. De nationale Tsjechische kerk, die de paus niet als hoofd erkent, wordt aangemoedigd en de grote hervormer Johannes Hus (doch niet de kleine protestantse groeperingen) hemelhoog geprezen. We hadden een gesprek met een jong (24 j.) katholiek geestelijke. Hij had zijn opleiding pas achter de rug en was nu in militaire dienst, waar hij, hoewel hij mee moest doen aan schietoefeningen, dienst deed als aalmoezenier. Volgens hem waren 80% der soldaten katholiek en eveneens de meerderheid der officieren. In zijn persoonlijke gesprekken met de manschappen durfde hij geen politieke problemen aan te roeren want hoewel iedereen in het leger wist, wie verkeerd was, was verraad altijd mogelijk. Zijn preken liet hij altijd vóór hij ze uitsprak censureren. Toen wij hem vroegen, of hij verwachtte dat de toestand voor de kerk beter zou worden, antwoordde hij: „Het beste, waarop wij kunnen hopen, is een toestand als in Polen, maar geschonken zullen wij die niet krijgen!”

Collectief woonblok

In Gottwaldov, het vroegere Zlín, hebben we een collectief woonblok bezocht. De bewoners werkten in de vroegere Bata-fabrieken, zoals velen in de stad (25000 van de 60000). Een woning in zo'n blok bestaat uit twee of drie kamers, waarvoor men f 35,- tot f 50,- per

Tsjechische jeugd...

maand betaalt. Aangezien zowel vaders als moeders overdag werken wordt er druk gebruik gemaakt van de kinderbewaarplaats, waar de kinderen vanaf hun zesde maand een plaatsje wacht. De collectiviteit wordt de kleintjes zodoende al met de paplepel ingegoten. In de Tsjechoslowaakse Expo-brochure staat dan ook een grote kleurenfoto van een groep kleutertjes die, allemaal eender gekleed, een grote beker melk drinken en waar bij staat: „It tastes better in a crowd” (samen smaakt het lekkerder)!

De van hun werk vermoed teruggekeerde moeders en vaders, die eventueel hun warme maaltijd niet zelf willen bereiden in de collectieve keuken, kunnen deze nuttigen in de kantine, die ieder flatgebouw bezit. Hier is ook televisie, een groot radiotoestel en kan men zich vermaken met een praatje, kaartspel en dergelijke.

Als de kinderen wat ouder zijn en de lagere school achter de rug hebben, kunnen ze naar de een of andere vakschool gestuurd worden. Zo hebben we een internaat bezocht voor leerlingen in de rubberindustrie, zowel voor jongens als meisjes. Het was een vrij somber gebouw, maar dat kwam misschien, omdat het dateerde uit het kapitalistische Bata-tijdperk. De enige pogingen om wat fleur in het gebouw te brengen, waren prentjes van Marx, Lenin, c.s. aan de wand van de jongenskamer en dito van zogende moeders bij de meisjes. In de gang hingen statistieken, waarop de leerlingen elkaars studieresultaten iedere week nauwkeurig konden nagaan. Sport nam een belangrijk deel van het programma in.

In de omgeving van Ostrava hebben we een collectieve boerderij bezocht. Ongeveer 75% van het totaal areaal landbouw- en veeteeltgrond wordt bewerkt door collectieve en staatsboerderijen, te vergelijken met de Kol- en Sovchosen. Evenals in de Sovjet-Unie werken de laatste, die 10% innemen, minder goed dan de eerste. Terwijl de collectieve boerderijen in tamelijk grote lijnen de hun opgedragen taak in de algehele landbouwplanning volbrengen, reguleren de staatsboerderijen de finesses ervan en zijn zo de producenten van zaaigran en varkens. Staatsboerderijen vindt men vooral in de gebieden, die vroeger bewoond werden door de Duitsers.

Dure landarbeid

De lonen, die de landarbeiders op een staatsboerderij verdienen, zijn van te voren vastgesteld (akkoordloon) en zijn veel hoger dan die van de arbeiders in de fabrieken. Dit is waarschijnlijk een overgangsmaatregel om de op het ogenblik niet populaire staatsboerderij aantrekkelijker te maken, want de nog resterende particuliere boerderijen (25%) zullen en moeten in 1965 zijn verdwenen, waardoor men een produktiestijging van schrik niet, 45% verwacht, naar een lid van het centraal comité van de communistische partij ons mededeelde. De opbrengst van de collectieve boerderijen en daarmee de inkomsten schijnen veel hoger te zijn dan die van de particuliere. Deze moeten echter 25-30 van hun produkten aan de staat verkopen tegen een vastgestelde prijs. Op de hoven van de collectieve boerderijen zijn tengevolge van gunstige toestand nogal wat particuliere Skoda's te zien. Ook hier is een gemeenschappelijke ruimte, waar gegeten, geschaakt, gepraat en naar de televisie gekeken wordt.

Als we onze indrukken van Tsjecho-Slowakije mogen samenvatten, dan komen we tot de slotsom, dat, hoewel het het verst ontwikkelde communistische land is en sommige bevolkingsgroepen

het op het ogenblik, maar zeker niet blijvend (zie de grootse produktieverhogingsplannen) niet zo slecht hebben, het toch, wat de gebruiksartikelen betreft, hard achteruit geboerd is. Of dit komt door verminderde arbeidslust onder het regime of door het voortrekken van de volgens de statistieken sterk geëxpandeerde zware industrie, die vanzelfsprekend vele kredieten vraagt, die niet zomaar in enkele jaren afgelost kunnen worden, of door beide, is niet zo gemakkelijk uit te maken.

Wel is het zo, dat het onbegrijpelijk is, dat er nog mensen *kunnen* leven in een sfeer, die zo aan het bekende boek van George Orwell „1984” doet denken, dat wij het in het westen haast niet voor mogelijk gehouden zouden hebben, als we het niet zelf gezien en beleefd hadden.

A. NIEUWLAND

Islamnummer 'Mens en Kosmos'

De goede ontvangst die het geheel aan het Boeddhisme gewijde julinummer van Mens en Kosmos in 1957 te beurt viel, heeft de redactie aanleiding gegeven het meinumner van de lopende jaargang volledig te vullen met op de Islam betrekking hebbende bijdragen.

Het nummer bevat artikelen van de heer Q. U. Hafiz, innam van de Haagse moskee, drs. R. L. Mellema en P. Krug. Ook de verdere bijdragen houden zich met de Islam en de wereld der mohammedanen bezig. (Uitgave N. Kluwer, Deventer).

Jaarverslag Socrates

Uit het jaarverslag over 1958 van de Humanistische Stichting Socrates blijkt dat de financiën geen ongunstig beeld opleveren; het kwartaal blad Rekenschap blijft echter een aanzienlijk exploitatiekort geven, dat alleen kan worden opgeheven bij een belangrijke stijging van het aantal abonnees.

Prof. dr. Libbe van der Wal die de filosofische leerstoel van de Technische Hogeschool in Delft bezet, gaf in het studie jaar 1957-1958 een door gemiddeld vijftien studenten bezocht college over „Filosofische problematiek”.

Evenals de vorige jaren hield Socrates ook in 1958 weer twee landdagen en een zomerschool.

Humanistisch Thuisfront in 1958

„Tien jaar Humanistisch Thuisfront” staat er op het omslag van het jaarverslag over 1958 dat uiteraard ook aan de herdenking van dat tienjarig bestaan aandacht schenkt. Reden voor ons nog even te herinneren aan de woorden waarmee de voorzitter, de heer E. A. Vermeer zijn toespraak bij die gelegenheid besloot:

„Het Humanistisch Thuisfront veroverde zich in die jaren rechten. De ongeduldigen menen dat het te weinig is. De volhardenden echter zeggen dat het bereikte de grondslag is voor verdere uitbouw van het werk. Rechten brengen ook plichten mee. Met de hulp van velen zal het Humanistisch Thuisfront in de komende tien jaar tot groter ontplooiing komen. De kansen hiervoor zijn aanwezig, dat werd in de afgelopen tien jaar bewezen.”

Een paar cijfers:

Het bezoek van militairen aan het vormingscentrum van het Thuisfront steeg in 1958 tot bijna 900 (in 1957 ongeveer 450). Het militair tehuis in Amersfoort trok in 1958 ongeveer 900 militairen; de tehuizen in Havelte en Nunspeet werden elk door ongeveer 32.000 militairen bezocht.

Niet alleen Handel en Haydn zijn herdenkingen waard

Mendelssohn, Haydn, Handel, Strauss en Purcell zijn maar een paar van de componisten die dit jaar wegens hun tiende, driehonderdste of andere sterf- of geboortedag worden herdacht. Tot in de dagbladen toe dringen de artikelen over hun leven en werk door. Daarom is het misschien goed, op deze plaats eens aandacht te schenken aan een paar minder bekende figuren, die niettemin op de ontwikkeling van de muziek een belangrijke invloed hebben gehad.

Daar is bijvoorbeeld Carl Heinrich Graun, die op 8 augustus 1759 op 55-jarige leeftijd als beroemd en gevierd musicus overleed. Hij kwam uit een muzikaal gezin: zijn oudere broers August Friedrich en Johann Gottlieb zijn nog altijd niet helemaal vergeten als componist. Carl Heinrich bezat als vijftienjarige al enige naam door zijn Grosse Passionskantate en nog meer gewijde muziek, toen hij de destijds beroemde Kreuzschule te Dresden als volleerd verliet.

Op 21-jarige leeftijd maakte Graun zijn debuut als tenorzanger bij de hertogelijke opera te Braunschweig, waarvan hij na enige tijd tweede kapelmeester werd en waarvoor hij al dadelijk de opera Polidoro schreef, die door nog meer werken in de stijl van de Tweede Napelse school werd gevolgd. Tien jaar later deed hij zijn intrede te Rheinsberg bij de Pruisische kroonprins, bij wie hij met Knobelsdorff, Pesne en anderen tot de dagelijkse tafelronde behoorde. Nadat de kroonprins koning Frederik (de Grote) was geworden, werd Graun directeur van diens opera, op de gevel waarvan gebeiteld stond „Fridericus Rex Apollini et Musis”.

Die muzen waren, wat de opera betreft, van Italiaanse nationaliteit. Graun, die voor de opening „Cesare e Cleopatra” had geschreven, leverde met Johann Adolph Hasse het zoetvloeiende repertoire voor de nieuwe koninklijke instelling. Hij was een man van grote invloed. De Engelse reizende musicoloog Charles Burney, die Berlijn in die dagen bezocht, rapporteerde: „Er worden hier meer eden afgelegd bij Graun en Quantz dan bij Luther of Calvijn. Op het gebied van de godsdienst mag men in

Berlijn tot iedere gewenste sekse horen, maar wie niet in deze musici geloofd kan er op rekenen dat hij vervolgd wordt.”

Sportief clubje

Het was overigens een sportief clubje, waartoe ook Bachs zoon Carl Philipp Emmanuel behoorde: een geliefd tijdverdrijf was, het om het hardst zwemmen met de zwanen op de Spree. Maar Grauns invloed op Emmanuel Bach en op diens broer Johann Christoph Friedrich strekte zich ook tot de muziek uit. Nog Emmauels Passionscantate van 1770, dus lang na Grauns dood, staat duidelijk in het teken van Grauns „Der Tod Jesu”.

Laatstgenoemd werk is nog steeds een van Grauns bekendste composities. Dat pas in 1829 Bachs Matthäuspassion weer werd opgegraven, was mede mogelijk doordat „Der Tod Jesu” een zo immense populariteit in alle Duitssprekende landen genoot. Voor ons moderne gevoel spreekt de „hartetaal”, die in dit werk de stijl van de Empfindsamkeit aankondigt, wel een wat sentimenteel dialect, maar de tijdgenoten en zeker drie latere generaties verkozen het werk verre boven de „ouderwetse” passiemuziken van Bach. Nog altijd wordt het werk van Graun wel uitgevoerd, mede omdat het binnen het bereik van weinig geoefende koren ligt. Graun schreef ook instrumentale muziek, waaronder een aantal fluitconcerten, die beroemd waren om hun tedere middendelen. Ze zijn nu vrijwel vergeten, maar van zijn geschriften voor de stem zijn er nog wel in trek. Bij zijn opera's is ook een van de minstens vijftig Orfeo's en het aantal van zijn vele liederen is legio. Tusssen haakjes: het „damenipotulabe”, aan elke zangstuderende bekend, is een uitvinding van hem.

Eén van zijn opera's wordt nog steeds wel af en toe uitgevoerd: Montezuma, een werk waarvoor koning Frederik persoonlijk het libretto schreef en waarvan de decors en kostuums zo zorgvuldig werden behandeld, dat ze nu nog

bestaan. De opera is zelfs nog onlangs herdrukt. Maria Ballings zong in 1948 op het honderdste Debutantenconcert in het Haagse Gemeentemuseum een aria eruit.

Den Haag heeft overigens meer belangstelling voor Graun: op het repertoire van het Museumkamerkoor komt zijn Te Deum voor, gecomponeerd ter gelegenheid van 's konings overwinning bij Praag in 1757. Maar het belangrijkste is Graun toch als schakel in de muziekgeschiedenis: onmiskenbaar is immers zijn invloed op Emmanuel en Friedrich Bach, die op hun beurt van grote betekenis waren voor de generatie waartoe Mozart behoorde.

Vitezslav Novák

Het is veel gemakkelijker, het belang van een dergelijke invloed vast te stellen over een afstand van tweehonderd jaar dan over een tijdspanne van tien. Op 18 juli 1949 stierf op 78-jarige leeftijd de Tsjechische componist Vitezslav Novák, wiens groot nagelaten oeuvre misschien ook van minder betekenis zal blijken dan de leerlingen die hij naliet.

Dat werk is veelzijdig. Het omvat vijf opera's, twee grote balletten, werken voor koor a cappella en met orkestbegeleiding, symfonische gedichten (o.m. In de Tatra en De Storm), de merkwaardigerwijs aan J. W. Stalin opgedragen Meisymfonie, een zeer gunstig bekend staande Herfstsymfonie die ik helaas niet ken, pianomuziek (waaronder de voor vierhandigen aanbevolen Boheemse Dansen), een pianoconcert, een triptiek voor orgel, kamermuziek, twee ouvertures en vele liederen. Zijn stijl evolueerde van de Duitse late romantiek naar de Franse generatie van Honegger, Milhaud en Poulenc, maar is vrij sterk Slavisch gekleurd, ook wat de breedheid van opzet betreft.

Nováks leerlingen zijn belangrijk: Alois Hába, Jan Kunc, Václav Kaprál en Václav Štěpán, ook al zijn de laatste drie bij ons volkomen onbekend. Belangrijker is zijn indirecte invloed op figuren als Martinu en Suk, die vooral dateert uit de tijd dat Novák leraar aan en directeur van het Praagse conservatorium was. Hába's „Neue Harmonielehre des diatonischen, chromatischen, viertel-, drittel-, sechstel- und zwölfteil-Tonsystems” is gebouwd op de ondergrond die Nováks onderwijs leverde.

Graun en Novák zijn onmisbare schakels in het organisme dat muziekgeschiedenis heet. Hoe fijnvertakt dat is, leert een keuze uit de componisten die dit jaar herdacht worden. Dat zijn onder meer Turina (gest. 14 januari 1949), Torelli (gest. 8 februari 1709), Elgar (gest. 23 februari 1934), Chapi (gest. 23 maart 1909), Pfitzner (gest. 22 mei 1949), Holst (gest. 25 mei 1934), Delius (gest. 10 juni 1934), Albéniz (gest. 16 juni 1909), Rabud (gest. 11 september 1949), Spohr (gest. 22 oktober 1859) en Van Anrooy (gest. 31 dec. 1954). Redenen te over om onze herdenkingen niet helemaal tot Haydn en Handel te beperken.

Rien Ouwerkerk

Steunfonds Praktisch Humanisme

In 1958 vroegen drie duizend buitenkerkelijken hulp in hun geestelijke moeilijkheden aan een geestelijk raadsman of ziekenbezoeker van het Humanistisch Verbond.

Dit werk kost geld. – Het Steunfonds wil daarvoor zorgen en kan dat, mits het ook op Uw steun mag rekenen.

Postrekening 14632, Hollandsche Bank-Unie N.V., Den Haag, t.g.v. Steunfonds Praktisch Humanisme

IK denk er ZO over

De toepassing van de krankzinnigenwet

In „Mens en Wereld” van 9 mei 1959 heeft Dr. Schenk een uiteenzetting gegeven omtrent de toepassing van de z.g. krankzinnigenwet. Hoewel hij door het gebruiken van het opschrift „Lekkage van den krankzinnigenwet” zelf te kennen heeft gegeven dat óók hij niet geheel gerust is ten aanzien van een juiste toepassing dier wet komt het mij voor dat hij in zijn artikel een te optimistisch beeld geeft. Ik zou daarom op twee punten willen wijzen ten aanzien waarvan de wettelijke regeling of de toepassing daarvan niet geheel bevredigend is.

In de zogenaamde open afdeling van krankzinnigengestichten kunnen patiënten worden opgenomen *zonder* machtiging van de kantonrechter. Zij verblijven daar vrijwillig, evenals de patiënten in een ziekenhuis. Het verlaten van het gesticht mag hen dus niet belet worden. Aangezien er dus geen vrijheidsberoving plaats vindt is ook een rechterlijke controle niet nodig. Het ontbreken van die controle kwam mij zeer plausibel voor, totdat ik een artikel van Dr. Jelgersma („De Krankzinnigenwet”, Ned. Juristenblad van 16 mei 1959) onder het oog kreeg. Ik lees daar (pag 412): „De patiënt is wel degelijk van zijn vrijheid beroofd. Het „vrijwillig verblijf” in de open afdeling betekent niet veel als de patiënt de boodschap er bij krijgt, dat hij bij verzet of een poging de afdeling te verlaten, met een rechterlijke machtiging naar het gesloten gesticht zal worden overgeplaatst. Een *groot aantal* patiënten wordt dus buiten de bemoeiing van de rechter om verpleegd” (cursivering door mij, v. N.)

Indien dus in feite geen verschil tussen beide soorten van afdelingen bestaat vraagt men zich af waarom men de twee soorten handhaaft. Het blijkt dan dat patiënten die te suf zijn om weg te lopen in de open afdeling verpleegd worden, terwijl een patiënt — die overigens weinig psychisch gestoord behoeft te zijn — die heftig protesteert tegen zijn opneming, met machtiging van de rechter in de gesloten afdeling wordt opgenomen. Het is overigens alles goed bedoeld: men wenst zo veel mogelijk patiënten in de open afdeling te verplegen om hen later het odium te besparen dat zij krankzinnig zijn verklaard.

Etiket blijft

Dr. Jelgersma licht echter uitvoerig toe (pag. 414) dat de patiënten die in de open afdeling zijn verpleegd het etiket van „krankzinnig” toch blijven behouden. Terwijl dus het beoogde voordeel ontbreekt, blijft het nadeel bestaan dat in feite vele patiënten van hun vrijheid beroofd zijn zonder dat deze vrijheidsberoving aan de toetsing van de rechter onderworpen kan worden. Al is deze vrijheidsberoving in het belang van patiënt en samenleving en al neemt men gaarne aan dat de kundigheid van de psychiaters op een hoog peil staat, dat neemt niet weg dat er vergissingen kunnen voorkomen. Met het oog daarop dient óók de open afdeling onder con-

trole van de rechter te staan, tenzij men de opneming in die afdeling beperkt tot hen die *werkelijk* vrijwillig accoord gaan met hun verpleging in een gesticht. Het zal, gelet op het door Dr. Jelgersmaesignaleerd verschijnsel, niet gemakkelijk zijn om vast te stellen of de patiënt werkelijk geheel vrijwillig in de open afdeling verblijft, maar dat tast niet het principe aan dat in een rechtstaat elke vrijheidsberoving onder controle van de onafhankelijke rechterlijke macht dient te staan.

De heer Schenk heeft er reeds op gewezen dat de inbewaringstelling van een patiënt (dus op last van de burgemeester) een noodmaatregel is en dat deze maatregel aanvankelijk voor de duur van 3 weken van kracht is. De Officier van Justitie kan deze termijn verlengen, theoretisch net zo lang als hij de inbewaringstelling noodzakelijk acht. Het is duidelijk dat ingeval tot verlenging van de termijn wordt besloten op één persoon een zeer grote verantwoordelijkheid rust, ook al kan de beslissing op een advies van een arts gebaseerd worden.

Rechterlijke controle

Normaliter zal de officier van Justitie dan ook gebruik maken van zijn *bevoegdheid* om machtiging tot plaatsing van de patiënt in een krankzinnigengesticht bij de rechtbank te verzoeken. (Er wordt zelfs beweerd dat hij daartoe *verplicht* zou zijn, maar deze bewering wordt op goede gronden bestreden). Het kan worden toegegeven dat in geval van een noodtoestand gehandeld moet worden en dat alsdan formalisme niet passend is. Maar na verloop van zekere tijd kan men de zaak rustig overzien en ik zou er daarom de voorkeur aan geven dat voor het geval de opgenomen na 3 weken niet ontslagen kan worden, in de *wet* onduidelijk bepaald zou zijn dat de officier van Justitie voor het verlengen van de termijn van inbewaringstelling de goedkeuring van de rechtbank nodig heeft of dat hij bij de rechtbank de plaatsing in een krankzinnigengesticht *moet* requireren. Aldus zou na drie weken de controle door de rechterlijke macht steeds verzekerd zijn.

Dr. Schenk schrijft, dat hij een jurist heeft horen zeggen dat de desbetreffende wet niet waterdicht is. Maar ook in zijn eigen kring is men blijkbaar niet volkomen gerust. Wijlen prof. Kraus schreef in 1957 in zijn „leerboek der psychiatrie” (Pag. 223), dat de wet op het staats-toezicht op krankzinnigen en krankzinnigengestichten van 1884 verouderd is. Wie kennis neemt van prof. Querido's commentaar op de krankzinnigenwet kan lezen, dat in het verleden meermalen foutief de diagnose „krankzinnig” is gesteld, met als gevolg daarvan een onrechtmatige vrijheidsberoving. Dr. Jelgersma, in zijn voornoemd artikel, is van mening dat de onderhavige wet een goede bescherming biedt tegen onrechtmatige vrijheidsberoving. Hij schrijft verder: „Slechts de instelling van de open of aangewezen afdelingen, die in werkelijkheid niet

open zijn, is m.i. een misgreep geweest en vele zenuwartsen denken er precies zo over. Wanneer men een nieuwe wet zal maken dan moet de bescherming van de patiënten tegen overijde vrijheidsberoving geen duimbreed verminderen en met name is het gewenst, dat de rechterlijke macht haar controle intensief uitoefent.”

Er bestaan dus bezwaren omtrent de toepassing van de desbetreffende wet, naast die welke zijn geuit in sensatiebladen! Ik meende dan ook een correctie op het optimistisch beeld van Dr. Schenk te hebben moeten geven.

G. C. M. van Nijntten

Lezingen voor de radio

5 juli, 9.45 uur (VARA): dr. D. H. Prins over „Belagers onzer vrijheid”.

6 juli, 15.15 uur (AVRO): C. H. Schonk over „De arbeider niet onvankelijk voor het humanisme?”

12 juli, 9.45 uur (VARA): prof. dr. W. Wiersma over „Zelfbedrog”.

19 juli, 9.45 uur (VARA): W. Coenders over „Bermtoerisme”.

U kunt zich op de wekelijks verschijnende teksten van de lezingen abonneren door overschrijving van f 4,— per jaar op giro no. 58 t.n.v. de Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Losse nummers f 0,25.

Adresveranderingen

U kunt de administratie veel werk besparen, door bij verhuizing tijdig uw adreswijziging op te geven aan het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.

Leden-abonnees in Amsterdam kunnen hun adresverandering opgeven aan de Ledenadministratie Amsterdam, Rooseveltlaan 128 III, Amsterdam-Z.

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: P. W. van der Vliet

Redactiesecretaris:

H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam 4, telefoon 80641

Administratie, abonnementen en advertenties:

Oudegracht 152, Utrecht, telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag
Kleine advertenties f 0,20 per woord

Abonnementsprijs voor leden van het Humanistisch Verbond f 5,— per jaar, voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,—; losse nummers f 0,30.

Vergeletto Tessin, 900 m hoog,
kamers met gebruik van keuken
voor 21 juli en na 15 augustus. J. Weiland, Gresso-Zwitserland.

Onderw., wed. 47 jaar, W. des lands,
zoekt huishoudster
die in staat is mede leiding te geven aan twee jongens (m.b. en l.o.). Graag spoedige opgave. Brieven onder no. juli 1 bureau van dit blad.

Niet alleen de kerkelijken hebben
hun wezenverzorging

De Weezenkas

Vereniging tot opvoeding en verzorging op humanistische grondslag

neemt op zich de verzorging van de wezen der buitenkerkelijken

Sluit U daarom aan bij deze vereniging

Inlichtingen omtrent lidmaatschap
bij de Secretaris J. de Leeuw,
Herengracht 62, Amsterdam-C.

*Ook de buitenkerkelijke leden van de
Partij van de Arbeid hebben een
organisatorisch centrum nodig*

DE HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP is dit centrum!

Het orgaan van de H.W.G. is het maandblad

„VERNIEUWING”

onder redactie van Karel Timmerman

Abonnementsprijs f 1,20 per jaar

Een proefnummer wordt U gaarne
toegezonden door het Secretariaat
Haagweg 210 - Leiden

GEESTELIJKE VRIJHEID

houdt ook in:

VRIJE KEUZE

tussen

CREMEREN en BEGRAVEN

Wilt U meer weten over CREMATIE
en wat daarmee samenhangt, wendt
U dan tot de

VERENIGING VOOR FACULTATIEVE CREMATIE
Riouwstraat 186 — 's-Gravenhage

Het Militair Tehuis te Woldberg, Graaf
Reinoldweg 6 te 't Harde, vraagt voor
direct een

flink meisje voor huishoudelijk werk.

Geboden wordt een vaste werkring in
een prettige omgeving.

Soll. te richten aan bovengenoemd adres.

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad

onder redactie van Dr. W. J. JONG en H. KUYSTEN

Administratie-adres: **Postbus 246, Rotterdam**

Postgiro 445129 • **Abonnementsprijs f 5,— per jaar**

ZOMERSCHOOL 20—25 JULI

De Zomerschool van de Humanistische Stichting „Socrates” wordt dit jaar gehouden in de gebouwen van de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort, in een prachtige omgeving van bos en hei.

Onderwerp: **Kernproblemen van het Humanisme**

Inleiders: Prof. Dr. LIBBE VAN DER WAL, Prof. Dr. GARMT STUIVELING,

P. N. KREYSWIJK, Dr. S. J. BOUMA

Algemene leiding: Drs. J. H. P. COLPA

Aanvang: maandag 20 juli te 17.30 uur

Einde: zaterdag 25 juli te 14.00 uur

Kosten: f 59,— incl. volledig pension en f 12,— zonder pension

Aanmeldingen **vóór 10 juli a.s.** bij:

HUMANISTISCHE STICHTING „SOCRATES”
OUDEGRACHT 152 - UTRECHT

INDEX-BENADERINGS-POLIS

Inlichtingen omtrent deze nieuwe vorm van levensverzekering,
gebaseerd op kosten van levensonderhoud, worden verstrekt
door de erkende Assurantiëttussenpersonen en de

N.V. Levensverzekering-Mij „AURORA”

Opgericht 1887

HERENGRACHT 62 - AMSTERDAM

Stichting Vorming Bedrijfsjeugd 's-Gravenhage

In verband met de uitbreiding van het vormingswerk onder de mannelijke
bedrijfsjeugd wordt gezocht een

VORMINGSLEIDER

Het vormingswerk omvat o.m.: sociaal culturele onderwerpen, handvaardigheid en lichamelijke vorming (sport en spel). Gedacht wordt aan iemand met een goede algemene ontwikkeling en sociale belangstelling.

Opleiding voor maatschappelijk werk, jeugdwerk of onderwijs kan een aanbeveling zijn. Leeftijd tot 35 jaar. Salaris volgens landelijke normen.

Uitvoerige sollicitaties binnen een week aan het adres Veldzicht 154, 's-Gravenhage, tel. 361716, waar ook inlichtingen verstrekt worden.